

Małgorzata Balwicka-Szczyrba

Uniwersytet Gdański

W SPRAWIE KODEKSOWEJ REGULACJI KAPITAŁOWYCH ODSETEK MAKSYMALNYCH

Wstęp

Odsetki zwykłe (kapitałowe) są nieodzownym elementem gospodarki rynkowej, gdzie istotną rolę pełni udostępnianie innym podmiotom własnego kapitału na określony czas i na zasadach ustalonych między stronami. Ich wysokość zależy od trzech podstawowych czynników, tj. kwoty długu, czasu korzystania z cudzego kapitału oraz stopy procentowej, przy czym odsetki nie należą się w każdym przypadku tego korzystania, a jedynie wtedy, gdy to wynika z czynności prawnej, ustawy, orzeczenia sądu lub decyzji właściwego organu. Są to wyłączne tytuły prawne uzasadniające żądanie odsetek.

Odsetki kapitałowe pełnią w systemie prawnym co najmniej kilka funkcji, spośród których najważniejszą jest pozostawanie przez nie wynagrodzeniem za korzystanie z cudzego kapitału¹. Słuszne bowiem jest to, aby udostępnienie drugiemu podmiotowi określonej kwoty pieniężnej bądź też określonych gatunkowo rzeczy na wskazany czas zostało uhonorowane w odpowiedni sposób, taki jednak, aby obciążenie korzystającego nie było nadmiernie wygórowane, a więc nie stanowiło lichwy. Za lichwę uważa się bowiem takie określenie odsetek, które sprawia, że ich wysokość jest nadmierna – przysparza udostępniającemu korzyści nieuzasadnionej w okolicznościach sprawy. W takim ujęciu odsetki lichwiarskie są odsetkami niesprawiedliwymi, sprzecznymi zwłaszcza z zasadami moralnymi.

¹ W nauce wskazuje się także na inne funkcje odsetek, w tym funkcję kompensacyjną, waloryzacyjną, represyjną czy motywacyjną; zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 5, red. E. Łętowska, Warszawa 2013, s. 274–275; M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Warszawa 2007, s. 92 i n.

1. Prawne sposoby walki z lichwą

Mozna wskazać na dwa podstawowe prawne sposoby walki z lichwą². Pierwszym z nich jest pozwolenie sądowi orzekającemu w danej sprawie rozstrzygać o umownych postanowieniach dotyczących odsetek w oparciu o zasady ogólne, przy odwołaniu się do tzw. klauzul generalnych. Drugi sposób polega na wprowadzeniu do systemu prawnego szczegółowych unormowań przeciwdziałających lichwie, w szczególności określających górną granicę dopuszczalnych odsetek. Wymaga przy tym wskazania, że strategie te nie mają charakteru rozłącznego, tzn. przyjęcie przez ustawodawcę jednej z nich nie wyłącza możliwości korzystania z drugiej³. W szczególności możliwość powoływania się na zasady ogólne nie wyklucza wprowadzenia do systemu prawnego unormowań przeciwdziałających lichwie. I odwrotnie, wprowadzenie takiej regulacji nie pozbawia stron możliwości korzystania z zasad ogólnych.

Pierwsza strategia, odwołująca się do zasad ogólnych, eksponuje koronną zasadę prawa zobowiązań, tj. zasadę swobody umów, gdzie stronom, w granicach określonych w art. 353¹ k.c., pozostawia się określenie treści wiążącego ich stosunku prawnego, także w zakresie określenia odsetek za korzystanie z cudzego kapitału. Skoro granicę swobody umów stanowi właściwość (natura) stosunku, ustawa, a także zasady współzycia społecznego, to nie powinno budzić wątpliwości, że umowne wprowadzenie wygórowanych odsetek może wykraczać poza swobodę kontraktowania, zwłaszcza jako sprzeczne z zasadami współzycia społecznego. Jak trafnie zauważa Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 lipca 2000 r.⁴, sprzeczne ze wskazanymi zasadami może być określanie odsetek w wysokości nadmiernej, niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji, ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej.

Odnosząc się do zasad ogólnych, trzeba w szczególności akcentować zastosowanie uniwersalnej reguły z art. 58 § 2 k.c., odwołującej się do zasad współzycia społecznego. Wskazany przepis może w konkretnej sprawie stanowić podstawę uznania postanowień wprowadzających wygórowane odsetki za nieważne, zakaz lichwy jest bowiem traktowany jako jedna z zasad współzycia społecznego⁵. Przy czym, co podkreśla Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 stycznia 2000 r.⁶, postanowienie umowy zastrzegające rażąco wygórowane odsetki jest nieważne

² Por. m.in. K. Lewandowski, *Komparatystyczno-historyczne uwagi o polskiej regulacji odsetek maksymalnych*, „Prawo Bankowe” 2008, nr 4, s. 38; P. Kwiatkowski, *Sposoby walki z lichwą. Analiza na tle nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 7 lipca 2005 r.*, „Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego”. Numer specjalny 2006, nr 2, s. 103.

³ Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, [w:] *System...*, s. 288.

⁴ Wyrok SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, OSP 2001/3/48.

⁵ Tak m.in. wyrok SN z dnia 8 stycznia 2000 r., II CKN 1097/00, OSNC 2004/4/55; wyrok SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, OSP 2001/3/48.

⁶ Wyrok SN z dnia 8 stycznia 2000 r., II CKN 1097/00, OSNC 2004/4/55.

w takiej części, w jakiej – w okolicznościach sprawy – zasady współzycia społecznego ograniczają zasadę swobody umów (art. 353¹ w związku z art. 58 § 2 i 3 k.c.).

Niekiedy, w okolicznościach danej sprawy, będzie istnieć także możliwość powoływania się na instytucję wyzysku, w przypadku zaistnienia przesłanek z art. 388 § 1 k.c.⁷ Będzie to miało miejsce najczęściej w sytuacji, gdy wprowadzenie do umowy postanowień określających wygórowane odsetki nastąpiło przy wykorzystaniu niedoświadczenia drugiej strony bądź jej przymusowego położenia. W celu przeciwdziałania wygórowanym odsetkom można korzystać z ochrony przyznanej także przez inne instytucje prawne⁸ – w tym art. 358¹ § 3 k.c., gdy nadmierne odsetki są następstwem istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po dokonaniu czynności prawnej oraz przepisów dotyczących tzw. klauzul abuzywnych (art. 385¹ k.c.), w przypadku gdy mamy do czynienia z obrotem konsumentkim i przy spełnieniu przesłanek uznania danego postanowienia za niedozwolone. Nie można także wykluczyć zastosowania art. 5 k.c. (instytucji nadużycia prawa podmiotowego)⁹.

Drugi prawny sposób walki z nadmiernymi odsetkami stanowi wprowadzenie do systemu prawnego szczegółowych unormowań przeciwdziałających lichwie. Regulacja taka może być zawarta w obszarze prawa karnego¹⁰, lecz także w obszarze prawa prywatnego. Rozwiązanie o takim charakterze stanowi zwłaszcza określenie tzw. odsetek maksymalnych, a więc wprowadzenie ustawowej granicy dopuszczalnych odsetek, o jakie mogą umawiać się strony.

2. Kodeksowa regulacja kapitałowych odsetek maksymalnych

Polski ustawodawca wybrał drugą ze wskazanych wyżej strategii walki z lichwą. Przepisy o kapitałowych odsetkach maksymalnych wprowadzono do kodeksu cywilnego stosunkowo niedawno, tj. z dniem 20 lutego 2006 r.¹¹, jednakże regulacje prawne dotyczące wygórowanych odsetek były już znane wcześniej naszemu ustawodawstwu. Na przykład w okresie międzywojennym obowiązywało Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 29 czerwca 1924 r. o lichwie pieniąż-

⁷ Choć w literaturze nie zostało wyrażone jednolite stanowisko, czy z instytucji tej można skorzystać jedynie w przypadku umów wzajemnych, czy też w przypadku każdej umowy dwustronnie zobowiązującej, np. umowy pożyczki. Zwolennikami tej drugiej koncepcji są m.in. W. Robaczyński, M. Wojewoda, *Wyzysk, art. 58 k.c. i problem zastrzeżenia nadmiernych odsetek ustawowych*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 11, s. 45.

⁸ Zob. szerzej T. Dybowski, A. Pyrzyńska, [w:] *System...*, s. 289.

⁹ Tak zwłaszcza T. Justyński, *Żądanie zapłaty nadmiernych odsetek a konstrukcja nadużycia prawa*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 4, s. 46.

¹⁰ Np. polski kodeks karny w art. 304 penalizuje czyn polegający na wyzyskaniu przymusowego położenia innej osoby fizycznej, prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej poprzez zawarcie z nią umowy, nakładającej na nią obowiązek świadczenia niewspółmiernego ze świadczeniem wzajemnym.

¹¹ Ustawą zmieniającą kodeks cywilny z dnia 7 lipca 2005 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 157, poz. 1316). Wymaga przy tym zauważenia, że przepisy te zostały zmodyfikowane ustawą z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 1830).

nej¹², które zostało uchylone wraz z wejściem w życie kodeksu cywilnego. Za czasów obowiązywania kodeksu cywilnego wysokość dopuszczalnych odsetek mogła być z kolei określana przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia, o czym stanowił art. 359 § 3 k.c.¹³ Z możliwości tej korzystano tylko do 1 listopada 1989 r.¹⁴, jak się wydaje, uznając po tej dacie za zbędne wprowadzanie górnej granicy dopuszczalnych odsetek¹⁵. W tym okresie możliwe było kwestionowanie wysokości zastrzeżonych odsetek jedynie na zasadach ogólnych, co spotkało się ze zróżnicowaną oceną nauki. Wprowadzenie szczególnej regulacji dotyczącej wysokości dopuszczalnych odsetek było postulowane przez niektórych przedstawicieli doktryny, zwłaszcza jako zapewniające przejrzystość obrotu pieniężnego, a także ze względów moralnych¹⁶. Jak akcentuje się w uzasadnieniu ustawy nowelizacyjnej kodeksu cywilny, potrzebę ustawowego ograniczenia wysokości odsetek stosowanych w stosunkach cywilnoprawnych sygnalizował wielokrotnie Rzecznik Praw Obywatelskich w związku z otrzymywanymi sygnałami o zastrzeganych i pobieranych odsetkach w znacznej wysokości. Wprowadzone zmiany wyszły także naprzeciw postulatowi wielu obywateli, którzy z powodu stosowania wobec nich lichwiarskich odsetek wpadli w „pętlę zadłużenia”¹⁷. Niewątpliwie jest to rozwiązanie znane w niektórych państwach, m.in. we Francji i USA, choć co należy akcentować, w większości krajów europejskich nie reguluje się jednoznacznie górnej granicy odsetek¹⁸.

Przechodząc na grunt regulacji kodeksowej trzeba wskazać, iż art. 359 § 2¹ k.c. normuje górną granicę dopuszczalnych odsetek wynikających z czynności prawnych. Określa on, iż maksymalna wysokość takich odsetek nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych. Ustawowe określenie odsetek maksymalnych ma ten skutek, iż jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne (§ 2²). Wskazane unormowania dotyczące odsetek maksymalnych mają zastosowanie jedynie do odsetek, których źródłem jest czynność prawna, co wynika z literalnej wykładni przepisu. Tak rozumując, art.

¹² Dz.U. 1924, Nr 56, poz. 574.

¹³ Zob. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1964 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych i maksymalnych (Dz.U. z 1964 r. Nr 47, poz. 321).

¹⁴ Tj. do czasu wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1989 r. zmieniającego Rozporządzenie w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych i maksymalnych (Dz.U. z 1989 r. Nr 57, poz. 338), co nastąpiło z dniem 1 listopada 1989 r.

¹⁵ Art. 359 § 3 k.c. został ostatecznie wykreślony z kodeksu cywilnego z dniem 25 września 2003 r. ustawą nowelizującą kodeks cywilny z dnia 14 lutego 2003 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 49, poz. 408).

¹⁶ Tak m.in. A. Stelmachowski, głośa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r. V CKN 85/00, OSP 2001, nr 3, s. 156; A. Szpunar, *O zastrzeżeniu nadmiernych odsetek umownych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 10, s. 40.

¹⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw, znajduje się on na stronie, <http://orka.sejm.gov.pl/proc4.nsf/0/FB2BC7F9F7C48E8BC-12570C700301FC9?OpenDocument>.

¹⁸ Zagadnienie to na tle prawnoporównawczym szeroko analizuje K. Lewandowski, *Komparatystyczno-historyczne uwagi o polskiej regulacji odsetek maksymalnych*, „Prawo Bankowe” 2008, nr 4, s. 41–45.

359 § 2¹ k.c. nie będzie miał zastosowania do tzw. odsetek za opóźnienie, których obowiązek zapłaty ma swoje źródło w ustawie¹⁹. Unormowanie dotyczące odsetek za opóźnienie jest zawarte w art. 481 § 2¹ i n. k.c. wymaga, jak się wydaje, ingerencji ustawowej.

Warto podkreślić także bezwzględnie obowiązujący charakter kodeksowej regulacji o odsetkach maksymalnych, albowiem postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać tychże przepisów, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku, zgodnie z art. 359 § 2³ k.c., stosuje się przepisy kodeksowe.

3. Zalety kodeksowego uregulowania kapitałowych odsetek maksymalnych

Podejmując rozważania na temat unormowania z art. 359 § 2¹–359 § 2³ k.c., warto wypunktować zalety oraz mankamenty przyjętego w kodeksie cywilnym rozwiązania, zaczynając od tych pierwszych.

Niewątpliwą zaletą omawianej regulacji jest przyznanie stronom danego stosunku prawnego mechanizmu pozwalającego ustalić wysokość dopuszczalnych odsetek, o jakie mogą się one umówić. Mechanizm ten pozwala przewidzieć, czy dane postanowienia umowne są akceptowalne przez system prawny, co sprzyja pewności prawa i przejrzystości stosunków cywilnoprawnych.

Po drugie, zaletą rozwiązania przyjętego przez kodeks cywilny jest także brak ustalenia sztywnej granicy odsetek maksymalnych poprzez odwołanie się przy ich określaniu do dwukrotności wysokości odsetek ustawowych. Taki zabieg pozwala, ustalając odsetki maksymalne, sięgać do zmiennego miernika, który dostosowuje się do panujących w danym okresie warunków na rynku.

Po trzecie, zasada wyrażona w art. 359 § 2² k.c. sprawia, że bez względu na odmienne postanowienia umowne, określone przez strony danej czynności prawnej, należne będą odsetki maksymalne w przypadku, gdy umówiono się o odsetki od nich wyższe. Zastosowany zabieg legislacyjny pozwala skutecznie uniknąć wprowadzania do umów postanowień odmiennie określających wysokość odsetek, z uwagi na wskazany wyżej skutek takich postanowień. Sprawia więc, że w praktyce zostanie skutecznie wyeliminowane umawianie się przez strony czynności prawnej o odsetki wyższe od maksymalnych, albowiem postanowienia takie nie odniosą pożądanego rezultatu.

Po czwarte, bezwzględnie obowiązujący charakter przepisów o odsetkach maksymalnych wyklucza możliwość umownego odejścia od zasad kodeksowo-

¹⁹ Tak m.in. M. Lemkowski, *Odsetki ...*, s. 91; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, [w:] *System...*, s. 287; A. Olejniczak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2010, s. 77. Przeciwnie jednak, że odsetki wynikające z czynności prawnej to odsetki określone tą czynnością, przez co unormowanie odsetek maksymalnych dotyczy także odsetek za opóźnienie, lecz przed dodaniem art. 481 § 27 k.c.; m.in. P. Machnikowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 632; A. Zbiegień-Turzańska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2: *Zobowiązania*, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 115.

wych, co chroni korzystającego z cudzego kapitału. Pozbawia on strony możliwości zastosowania w umowie klauzul wyłączających regulację o odsetkach maksymalnych.

Powyższe argumenty przemawiają za tym, że unormowanie z art. 359 § 2¹–359 § 2³ k.c. jest narzędziem prawnym skutecznie chroniącym korzystającego z cudzego kapitału przed odsetkami wyższymi, niż te uznane przez ustawodawcę za maksymalne. Niewątpliwie sprzyja ono zarówno pewności prawa, jak i bezpieczeństwu obrotu.

4. Mankamenty kodeksowego uregulowania kapitałowych odsetek maksymalnych

Nie można pominąć także pewnych mankamentów kodeksowej regulacji dotyczącej kapitałowych odsetek maksymalnych, które poddają w wątpliwość, czy wprowadzone do kodeksu cywilnego unormowanie jest sprawiedliwe w każdym, konkretnym przypadku praktycznym. Wymaga przy tym odnotowania, że projektowane zmiany kodeksu cywilnego, polegające na wprowadzeniu przepisów o kapitałowych odsetkach maksymalnych, co najmniej w kształcie jak obecnie, miały wielu oponentów²⁰.

Przede wszystkim należy zauważyć, iż jednolity mechanizm wyliczania odsetek maksymalnych nie uwzględnia specyfiki danych stosunków prawnych, która niekiedy uzasadniałaby umówienie się przez strony o odsetki nawet wyższe od uznanych za maksymalne, a niekiedy nawet określone zgodnie z zasadami kodeksowymi odsetki wydają się być wygórowane²¹. Co istotne, już w samym uzasadnieniu projektu ustawy nowelizacyjnej zauważono, że bardzo trudno jest określić, od jakiego poziomu oprocentowania zaczyna się lichwa²².

Trzeba bowiem odnotować, że uczestnicy obrotu są podmiotami działającymi w różnej formie, mogą to być zarówno osoby fizyczne bądź też osoby prawne. Niekiedy mamy do czynienia z obrotem konsumenckim, a niekiedy z obrotem profesjonalnym. Udostępnianie innym podmiotom swojego kapitału służy też różnym celom. Wprowadzenie w art. 359 § 2¹ k.c. jednolitego mechanizmu ustalania odsetek pomija obiektywną ocenę, kiedy zastrzeżone odsetki pozostają już nadmierne. Ocena ta może być odmienna w danej, konkretnej sprawie, dlatego

²⁰ Przykładowo, w literaturze można spotkać stanowisko, że wprowadzenie unormowań dotyczących odsetek maksymalnych jest zasadne jedynie w obrocie konsumenckim – tak m.in. M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 364; P. Bodył-Szymala, *O ustawie antylichwiarskiej*, „Prawo Bankowe” 2006, nr 1, s. 31; B. Gnela, *Nowe uregulowanie odsetek maksymalnych w kodeksie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 12, s. 88.

²¹ Jeszcze przed dokonaną zmianą kodeksową T. Justyński pisał, że zastrzeżenie jednolitych dla wszystkich przypadków odsetek maksymalnych byłoby pozbawione sensu (chyba że byłby to pułap na bardzo wysokim poziomie); zob. T. Justyński, *Żądanie zapłaty...*, s. 39.

²² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw, <http://orka.sejm.gov.pl/proc4.nsf/0/FB2BC7F9F7C48E8BC12570C700301FC9?OpenDocument>.

zastosowane w kodeksie cywilnym uogólnienie, poprzez ustalenie jednolitej zasady określania wygórowanych odsetek dla każdego rodzaju stosunków cywilnych, może być niekiedy krzywdzące.

Pomimo że, jak wskazano, nawet po kodeksowym uregulowaniu odsetek maksymalnych nie jest wykluczone korzystanie z zasad ogólnych, ich praktyczne zastosowanie uległo „osłabieniu”. Wydaje się bowiem, że realna możliwość wyliczenia odsetek maksymalnych skutkuje tym, że jedynie wyjątkowo odsetki poniżej tej wartości będą uznawane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Nadto, strony jedynie sporadycznie będą powoływać się na klauzule generalne skoro art. 359 § 2¹ k.c., określając odsetki maksymalne, zezwala niejako na umawianie się o każde odsetki niższe od maksymalnych bądź im równe. Prawna możliwość umówienia się o tak określone odsetki będzie stanowić podstawowy argument udostępniającego innej osobie swój kapitał dla wykazania, że ustalone odsetki nie są wygórowane, skoro są prawnie dopuszczalne.

Po drugie, nie można pominąć, że wprowadzenie omawianego unormowania stanowi ingerencję w zasadę swobody umów – koronną zasadę prawa zobowiązań. Zgodnie z art. 353¹ k.c. strony mogą ułożyć stosunek prawny w sposób dowolny, w określonych jednak granicach. Dodanie do kodeksu cywilnego art. 359 § 2¹ k.c. istotnie ogranicza omawianą zasadę, pozbawia bowiem strony pełnej dowolności w ustalaniu zasad korzystania z kapitału jednej z nich przez drugą. Narzucając określone rozwiązania, ustawodawca dokonuje ingerencji w zasady kontraktowania, która to ingerencja niekiedy może negatywnie wpływać na obrót gospodarczy²³. Przykładowo, w określonych sytuacjach, w obrocie między profesjonalistami, mogłoby być gospodarczo uzasadnione skorzystanie przez jakiś czas z cudzych pieniędzy, przy ustaleniu odsetek wyższych od maksymalnych, co jednak jest wykluczone w świetle obecnie obowiązujących regulacji.

Po trzecie, nie można także pominąć, że wprowadzenie unormowania o odsetkach maksymalnych może w określonych sytuacjach wpływać na to, że udostępniający swój kapitał będzie próbował narzucić drugiej stronie określone opłaty czy inne świadczenia, niebędące w istocie odsetkami, aby niejako zrekompensować sobie utratę korzyści przewyższającej odsetki maksymalne. Pomimo ochrony przewidzianej ustawą z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim w praktyce zdarzają się przykłady takich działań. Regulacja kodeksowa o odsetkach maksymalnych może więc sprzyjać próbom uzyskania świadczeń związanych z daną czynnością prawną, z innego tytułu niż z tytułu zastrzeżonych odsetek.

²³ Argumenty przeciwko wprowadzeniu odsetek maksymalnych odwołujące się do naruszenia zasady obrotu gospodarczego były podnoszone w nauce, a zwłaszcza przez środowisko związane z bankowością – zob. m.in. P. Bodył-Szymala, *O ustawie...*, s. 32; B. Gnela, *Nowe uregulowanie...*, s. 88.

Podsumowanie

Podsumowując przeprowadzone rozważania warto podkreślić, że zastrzeżenie odsetek nadmiernych, nieuzasadnionych w okolicznościach sprawy, jest zjawiskiem krzywdzącym dla korzystającego z cudzego kapitału, będącego z reguły słabszą stroną stosunku cywilnoprawnego. Odsetki lichwiarskie są niewątpliwie odsetkami niesprawiedliwymi, dlatego troska ustawodawcy o podmioty korzystające z cudzego kapitału w celu zapewnienia im ochrony przed wygórowanymi odsetkami znajduje pełne uzasadnienie.

Przyjęte przez polski system prawny rozwiązanie polegające na wprowadzeniu górnej granicy dopuszczalnych odsetek (odsetek maksymalnych) jest jednym z dwóch podstawowych sposobów walki z lichwą, wykazującym wiele zalet, mającym też pewne mankamenty. Unormowanie z art. 359 § 2¹–359 § 2³ k.c. niewątpliwie gwarantuje pewność prawa, przyznając klarowny, i jednolity dla wszystkich, mechanizm walki z odsetkami uznanymi przez ustawodawcę za nadmierne. Jednakże wprowadzenie tegoż jednolitego mechanizmu określania dopuszczalnych odsetek kapitałowych pomija obiektywną ocenę, czy i kiedy odsetki zastrzeżone przez daną czynność prawną pozostają wygórowane. Ocena ta może być bowiem odmienna w zależności od konkretnej sprawy i jej okoliczności, dlatego zastosowane w art. 359 § 2¹ k.c. uogólnienie może niekiedy nie odpowiadać woli czy interesom stron danego stosunku prawnego, a w niektórych przypadkach być krzywdzące.

Reasumując należy dojść do wniosku, że kodeksowe unormowanie dotyczące kapitałowych odsetek maksymalnych zawarte w art. 359 § 2¹–359 § 2³ k.c., pomimo że stanowi skuteczne narzędzie do walki z odsetkami uznanymi przez ustawodawcę za nadmierne, nie jest rozwiązaniem gwarantującym, że ustalone przez strony odsetki będą sprawiedliwe w każdym, konkretnym przypadku faktycznym.

Małgorzata Balwicka-Szczyrba

ON THE REGULATION OF MAXIMUM AMOUNT OF INTEREST IN THE CIVIL CODE

The stipulation of an excessive capital interest, which is unjustified in a particular case, is harmful for the entity benefiting from someone else's capital. That is why legislative actions aimed to provide the protection against excessive interest are fully justified. The solution adopted in Poland is based on the determination of the maximum amount of interest by law. This is one of two basic ways commonly used to fight against usury but it has both many advantages as well as drawbacks. The provisions of art. 359 § 2¹–359 § 2³ of the Civil Code undoubtedly ensure legal certainty as they define a clear and uniform mechanism of

fighting with interest recognized by the legislature as excessive. However, the introduction of such uniformed mechanism of determining the maximum amount of interest ignores the objective assessment of whether and when the interest provided for a particular legal action is excessive. This assessment may be de facto different depending on a particular case and its circumstances.

Therefore, the provisions of art. 359 § 2¹–359 § 2³ of the Civil Code concerning maximum amount of interest are not a solution which guarantees that interest agreed by parties is equitable in each particular case. Nevertheless, they are an effective tool used to fight with interest recognized by the legislature as excessive.

